

NA KONCI ŽIVOTA

Všechná autorská práva vyhrazena

JOSEF KALUS

NA KONCI ŽIVOTA

II. VYDANI

EDICE PÁSMO V OPAVĚ SVAZEK 5

1 9 3 5

Věnováno přátelům zemřelého básníka

J O S E F A K A L U S A

Když se již již blížila osmdesátka Josefa Kalusa, kterého kdysi přítel-básník Petr Bezruč oslovil tak výstižně jako „slavíka na Čeladné“, sebral stařícký zpěvák do nevelkého svazečku všecku epickou žeň svých posledních, nezmlkajících let, pokud jeho prosté obrázky dějů a postav v lehounké formě písňové a popěvkové zachycovaly valašský lid a valašskou přírodu v podobách poetovy mladosti. Byly mezi tím improvisace šťastných okamžiků, ale i písně, které dlouho „zrály v srdci, jako na dně řeky dlouhé lidské věky zraje perla malá“, byly tu chvatné pohledy unesené touhou do ztraceného domova z dávných dob, ale také syntetické zkratky krajanské povahy, vzdorující ve svém jádře změnám doby a mravů. To byly Kalusovy Valašské romance, jichž se dostalo čtenářům do ruky právě v týden Kalusovy nečekané smrti.

Literární dějepis věděl na ráz, kam zařadit toto pozdní Kalusovo kvítí, které vykvetlo v starcově jizbě za oknem pod paprsky zimního slunce: byly to opět ohlasy písní lidových, jaké, vraceje se k staré tradici Čelakovského, uvedl k nám znovu Josef V. Sládek a tím podnitil řadu mladších pokračovatelů. Starosvětské písničky z Valašska - tak možno označiti poslední Kalusovu sbírku, v níž si přes hrob a přes časovou propast delší dvaceti let podává ruku s nejčistším a nejuzdušnějším lyrikem našeho básnictví, s J.V. Sládkem. Nebyl to jenom nahodilý vztah dvou poetů, z nichž starší se snažil v písňové zkratce vyjádřiti lidového ducha rodných západních Čech v Brdech a mladší tlumočil v drobných útvech krajanské citění východomoravského kmene pod Beskydami. Náleželi k sobě přese všechny rozdíly věku a vzdělání, společenského příslušenství a životního rozhledu, životní intensity a osudového určení velmi těsně. Sládek hlubokým studiem světového básnictví, Kalus divinačním pohledem nadaného samouka postihli stejně, kde zpívá nejčistší a nejplnější zdroj pravé lyriky. Pro oba citová intenzita, zesílená stykem s přírodou i podmíněná osudovým zasvěcením v typických situacích životních, byla pravou odmykatelkou básnické tvorby a to právě v oné části, které u složitého mistra i skromného žáka stojí nejvýše, vysoko nad ohlasovou větví

jejich písňového umění. Sládek to také byl, kdo Josefa Kalusa pochopil, uvítal a povzbudil nejdříve ze všech literárních znalců, když dvaadvacetiletému frenštátskému tkalci otiskl z jara r. 1877 v Lumíru čtyři příznačná čísla, dvě o milovaném kraji domovském, jednu o vlastní duši, podobně „zvučnému prameni z hor“, jednu o porobě hlavy a svobodě srdce; tím byl Josef Kalus pro českou veřejnost teprve objeven.

Nejenom z vděčnosti, ale hlavně z vědomí vnitřního zpřiznění zůstával Kalus Sládkovi věren a byl jedním z těch nečetných vyznavačů, kteří plně prožili také závěrečnou fázi Sládkovy tvorby lyrické, zavírající v sobě knihy *V zimním slunci*, *Za soumraku* a *Lethe*, onu podivuhodnou trojici, kterou se Sládek, poeta zároveň intimní i kontemplativní, legitimoval touž měrou za básníka životní zimy, jako Hálek jest básníkem životního jara, Vrchlický životního léta a Neruda životního podzimu. Jak se vydatně Kalus učil od velkého elegika soumraku a většího mudrce předsmrtného očekávání, nebylo vlastně doposud známo, neboť poslední jeho veršované publikace se nesly ve valašském kroji a ohlasovém slohu za lidopisnou malebností, nesestupující pod povrch a sledující Sládku stále jen jako autora Starosvětských písniček a Směšky. Teprve nyní, když byla otevřena i utříděna Kalusova pozůstalost a když z ní byl výběrem sestaven posmrtný svazček těchto básní **NA KONCI ŽIVOTA**, vidíme, že komu se vracel pro myšlenkový podnět i pro básnický vzor bílý kmet frenštátský; v písni i v dumě, ve gnómě i spiritualisované baladě, v hovorech se smrtí i v modlitbách k Bohu zaznívají zde sládkovské tóny, ale instrumentované prostším intelektem a dětinštějším srdcem.

Ještě s písni na rtech a s pohledem do pracujícího dne kráčí trochu umdlený, ale oddaný básník k horám podle toku vod z nich proudících a mimo zeď hřbitova ve svém rodišti se zahýbá k modravým lesům, avšak mimoděk si uvědomuje, že proud u jeho nohou jest šumící *Lethe*, že hřbitov ho vábí, aby si porozprávěl s hustým zástupem zemřelých, že zvuk broušené kosy, zaléhající z dálky, jest výzvou věčné a neúnavné žnečky, a že ten, jehož pláštěm jsou lesnatá úbočí modrých hor, Bůh sám, ho volá zpět, domů, k sobě, v náručí konečného spočinutí a odpočinutí. S básnickým pochopením stárnutí v přírodě i v osudu lidském, s klidnou oddaností připraveného starce, s laickou zbožností křesťana bez církevního příslušenství, kmetný zpěvák očekává, ale zpívá ještě. Dílo přírody i milost písňe, symboly práce a znamení věčnosti nepřestaly pro

něho žítí ani ho zaměstnávatí básnicky, ač výraz pozbyl vší dekorativnosti a ve své prostotě zpokorněl, někdy až k čisté moudrosti nápisu náhrobního. Tak se tomu naučil Kalus od Sládka, básníka Písní smutečnických, tak si varioval zálibně několik motivů podzimu, nemoci, stáří i smrti, někdy v rámci odstrojené přírody, jindy v prostředí pokoje samotářského. Resignace a něha, dobrota a moudrost, klid a mír vyznívají z poslední knihy Kalusovy, nad níž jeho jemná krásná ruka, pišící rukopisem již třaslavým, zemděla a na konec vychladla. Byla to ruka básníková, ruka muže spravedlivého: „Ecce, quomodo moritur iustus“.

Loučice se s Josefem Kalusem, jenž od nás odchází jako básník i muž spravedlivý, pozastavme se ještě chvílečku u tohoto citátu z bible. Bylo ho kdysi - v časopise, který měl Kalus rád a který jej přivítal s nadšením - použito hlubokým znalcem lidové duše české o postavě, která, stejně jako Kalus, dokonale ztělesňovala prostou a přece básnickou moudrost našeho prostého člověka. Na nedočkavou a úzkostlivou otázku bohobojného dědečka z Rozptýlených kapitol od A. V. Šmilovského o věčnosti, odpovídá jeho zemřelý a již oslavený zpravodaj slovy, jež by i Sládek i Kalus se souhlasem proměnili v lyriku.

„Tak to vypadá na věčnosti, že nepochopí ten, kdo v ní není, a kdo tam už je, toho ústa váže devatero zámků devatera přísah. Bůh jest více než spravedlivý soudce, onť upřímný otec, a kdo kráčel ve spravedlnosti před jeho tváří na zemi, toho přijímá jako své dítě.“

V Brně v lednu 1935.

Arne Novák.

O B S A H

Zpěvák se loučí (Prof. Dr. Arne Novák)

I

Cestou na Radhošť - Valašská Múza - Romance o písni -
Milá vzpomínka - Sny - Věrná Múza - Múze - Sta písni
očekávám - Zdroje písni mých . . . - Jsem pták . . . - Nápis

II

Svěží, mlád se někdy cítím . . . - Květiny hladím . . . - Polní
svlačec - Dnes mé srdce netouží už . . . - Cizincem jsem . . . -
Mineme se . . . - Tkanivo života - Heslo - Příští chvíle -
Zašlápl jsem mravenečka . . . - Věčnost

III

Staroba - Cítím, jak stárnu . . . - Nahlédl jsem do všech koutů . . . -
Až listí spadne . . . - Píseň při odchodu - Života západ - Chřad-
noucí strom - Dozrál jsem k žatvě . . . - Je podzim - Romance -
Vyhasla lampa . . . - Romance - Stařečku, nespěchej . . . -
Romance

IV

Suchý referát - Ranní návštěva - Poslední vůle - Vůz života
mého s vrcholu se řítí . . . - Na hřbitově - Až umru . . . - Mně
na rov růží nedávejte . . . - Přes nesmírné moře . . . - Nápis -
Chtěl bych hrob mítí . . . - Život a smrt - Popěvek - Kremace -
Smrt - U bran smrti - Návštěva - Kdosi tuká . . .

V

Bůh - Poměr k Bohu - Nevidíme do partesů . . . - Jsme tady
po vůli tvojí . . . - Spokojen jsem, Bože, s tvými dary . . . -
Poslední vzdech - Ve snu - Kmet - Kristus u studánky

BIBLIOGRAFIE

- 1882 PÍSNĚ - Brno
1885 Z VALAŠSKA - Velké Meziříčí
1887 OBLAKY - Velké Meziříčí
1895 KRESBY A PÍSNĚ - Praha
1903 PŘÍMOŘSKÉ DOJMY A ELEGIE - Nový Jičín
1904 VALAŠSKO V PÍSNÍCH - Mor. Ostrava
1911 O JANÍČKOVI - Brno
1917 SENOSEČ - Přerov
1925 PAMPELIŠKY - Příbor
1929 VALAŠSKÝ KRÁL - Hranice
1933 TRÍŠŤ - Petřvald ve Slezsku
1933 O JANÍČKOVI, II. vydání - Praha
1934 VALAŠSKÁ SVATBA - M. O.-Vítkovice
1934 VALAŠSKÉ ROMANCE - M. O.-Vítkovice

- 1925 ČLOVĚK A DÍLO (s kritickým rozbořem
Dr. Vojtěcha Martínka) - Brno
1931 POSTAVY Z »ČERNÝCH MYSLIVCŮ« - Místek
1932 VZPOMÍNKY - Hrabyně
1933 JAK ŽIVOT ŠEL - Frenštát pod Radh.

Tento výběr z posledních básní
JOSEFA KALUSA
vydala
EDICE PÁSMO V OPAVĚ
v únoru 1935 na paměť básníkůvých 80. narozenin.

Uspořádal a úvodní slovo napsal prof. Dr. Arne Novák.

Reprodukce pastelu akad. malíře Frant. Ondruška
z r. 1930,
reprodukce leptu akad. malíře J. Dědiny
a faksimile podpisu J. K.

Do tisku upravil Antonín Sehnálek.

Na ofsetovém papíře
písmem garmond Romana Grégrova vytiskla
350 výtisků
knihtiskárna Jana Richtra
v Příboře na Moravě.